

Prawa i obowiązki obywatela polskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: MZ, *Czy Polonia powinna głosować w wyborach? [Sonda]*, dostępny w internecie: bankier.pl [dostęp 22.11.2019 r.].
- Źródło: Jarek Ratajczak, *Dzień Wolności i Praw Obywatelskich – 4 czerwca*, 4.06.2019 r., dostępny w internecie: wroclaw.pl [dostęp 14.05.2020 r.].

- Źródło: *Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (stan prawny na dzień 10 sierpnia 2019 r.)*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 22.11.2019 r.].

Prawa i obowiązki obywatela polskiego

Źródło: domena publiczna.

Oficjalny portal internetowy Wrocławia tak relacjonuje uroczystości i wydarzenia z okazji Dnia Wolności i Praw Obywatelskich w tym mieście:

☞ Jarek Ratajczak

Dzień Wolności i Praw Obywatelskich – 4 czerwca

Dzień Wolności i Praw Obywatelskich (...)

(...) od godziny 11 na pl. Wolności zgromadzili się wrocławscy uczniowie. Przyszli na swojego rodzaju lekcję historii z wydarzeń, którymi żyła Polska 30 lat temu – gdy odbyły się pierwsze, częściowo wolne wybory parlamentarne.

– 4 czerwca kojarzy nam się z wyborami, wolnością i demokracją. Uczyliśmy się o tym dniu w szkole, słyszeliśmy od dziadków i rodziców. (...) – mówią uczniowie trzeciej klasy gimnazjalnej ze Szkoły Podstawowej nr 83.

Dzieci odpowiadały na pytania: co było w sierpniu 80 roku, czym była Solidarność, co to jest demokracja i co nam dały wybory w 1989 r.?

– W szkole jeszcze tego nie mieliśmy, ale wiem, że w 1989 r. były wybory, w których 1/3 głosów można było oddać na „Solidarność”. To był ważny dzień dla Polski, bo kraj wkroczył na drogę do demokracji – mówi Hania, Szkoła Podstawowa nr 29. (...)

Wioletta Zabawa w 1989 r. miała 17 lat, mniej więcej tyle, co uczniowie, którzy przyszli na pl. Wolności. – Rodzice bardzo przeżywali wybory, zabrali mnie na głosowanie, pamiętam plakaty z Wałęsą i z Johnem Wayneem ze słynnym „*W samo południe*”. Dla młodzieży to element historii, ale warto o tym mówić – podkreśla (...).

Na zakończenie spotkania na pl. Wolności odśpiewano hymn i ułożono flagę Polski. Przy okrągłym stole uczniowie mogli opisać to, czym jest dla nich wolność, napisać marzenia dla Polski i to, jak będzie wyglądał kraj za 10-15 lat.

4 czerwca obchodzony jest Dzień Wolności i Praw Obywatelskich. Święto ustanowiono w 2013 r., upamiętnia pierwsze po II wojnie światowej częściowo wolne wybory parlamentarne, które odbyły się w czerwcu 1989 roku. W tzw. sejmie kontraktowym po raz pierwszy zasiedli przedstawiciele antykomunistycznej opozycji.

Osoby, które walczyły z komunistyczną władzą, należały do Solidarności, a po wprowadzeniu stanu wojennego były internowane, mówią krótko: – 4 czerwca 1989 roku był zwycięstwem wolności nad komunistycznym systemem władzy. Polacy poczuli wówczas, że nareszcie są u siebie w domu.

Źródło: Jarek Ratajczak, *Dzień Wolności i Praw Obywatelskich – 4 czerwca*, 4.06.2019 r., dostępny w internecie: wroclaw.pl [dostęp 14.05.2020 r.].

Dlaczego to właśnie tę datę polskie wybrały na obchody?

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym różnią się prawa obywatelskie od praw człowieka, prawa od przywilejów, wolności od praw, uniwersalistyczna koncepcja praw od indywidualistycznej.
- Przeanalizujesz prawa przysługujące obywatelowi polskiemu i scharakteryzujesz sposoby ich realizacji.
- Przeanalizujesz obowiązki polskiego obywatela i scharakteryzujesz sposób ich wypełniania.
- Scharakteryzujesz zasadę rozdziału praw i obowiązków obywatelskich.

Przeczytaj

Prawa obywatela a prawa człowieka

Rozdział II Konstytucji RP „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” zawiera wiele przepisów regulujących relacje państwa polskiego z jednostką. Szczególne miejsce wśród nich przypada tym przepisom, które dotyczą praw i obowiązków obywatelskich. Czym się one różnią?

Prawa człowieka przysługują każdemu człowiekowi i państwo polskie gwarantuje ich przestrzeganie wobec wszystkich osób znajdujących się w jego **jurysdykcji** – zarówno polskich obywateli, jak i mieszkających lub przebywających na terenie Polski cudzoziemców. Prawa obywatelskie przysługują natomiast jedynie tym jednostkom, które z państwem polskim połączone są formalno-prawną więzią obywatelstwa. A więc wszystkim polskim obywatelom bez względu na ich miejsce zamieszkania czy pobytu.

Wolności a prawa

Prawa mają charakter pozytywny – dla ich realizacji konieczne jest podjęcie przez państwo określonych działań, np. w celu urzeczywistnienia prawa do nauki państwo musi zorganizować działanie systemu szkolnictwa. **Wolności mają charakter negatywny** – dla ich realizacji państwo musi powstrzymać się od działań uniemożliwiających jednostkom podejmowanie określonej aktywności lub działań ingerujących w sferę prywatności jednostki – np. wolność sumienia oznacza między innymi, że obywatele samodzielnie wybierają religię, którą chcą wyznawać i uzewnętrzniać poprzez uprawianie (samodzielnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie) kultu, modlitwy, uczestnictwa w obrzędach; wolność sumienia obejmuje także posiadanie świątyń oraz prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem – państwo nie może nikogo zmuszać do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych, a nawet do ujawniania jego światopoglądu.

Prawa a przywileje

Przywileje to uprawnienia pozwalające korzystać ze szczególnych względów w jakimś zakresie. Przyznawane są w uznaniu za wyjątkowe zasługi wąskiej grupie osób. Prawa człowieka zaś przysługują każdemu człowiekowi, a prawa obywatelskie – każdemu obywatelowi. Nie są nadawane przez państwo, państwo winno je jedynie uszanować.

Uniwersalistyczna i indywidualistyczna koncepcja praw

Uniwersalistyczna koncepcja praw zakłada, że jednostka może cieszyć się określonymi prawami, tak długo, jak nie pozostają one w sprzeczności z interesem państwa. Interes państwa ma bowiem charakter nadrzędny i jest podstawą ograniczenia praw jednostki.

Koncepcja indywidualistyczna wyklucza istnienie praw i interesów państwa czy społeczeństwa – są to byty abstrakcyjne, które nie mają własnych celów. Realnie istnieją tylko prawa i interesy jednostki. Ochrona tych praw jednostkowych jest jednym z najważniejszych zadań organów władzy publicznej.

Relacje między prawami a obowiązkami obywatelskimi

Jedną z możliwości związku między prawami i obowiązkami jest założenie ich jedności – uzależnienie cieszenia się prawami od wypełniania obowiązków. Prawa przysługują jednostce wtedy, gdy wypełnia ona swoje obowiązki wobec społeczeństwa.

W demokratycznym państwie polskim wypełniana jest zasada rozdziału praw i obowiązków. Przysługujące obywatelowi prawa są niezależne od obowiązków. Ich źródłem jest wszak **godność osobista**, którą ma każdy człowiek i której nikogo nie można pozbawić.

Ograniczenia wolności i praw

Państwu nie wolno naruszać praw i wolności, powinno ono dążyć do jak najpełniejszej ich realizacji. Może się jednak zdarzyć, że prawa lub wolności człowieka i obywatela zostaną ograniczone z ważnych względów. Ograniczenia takie będą możliwe tylko w drodze ustawy (są tzw. materią ustawową). Możliwe jest też wprowadzenie tylko takich ograniczeń, które nie będą „naruszały istoty praw i wolności”. Przesłanki, które mogą stać się podstawą do wprowadzenia ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności, wskazuje Konstytucja RP w art. 31 ust. 3. Ograniczenia praw człowieka możliwe są na jego podstawie w przypadku ochrony innych ważnych wartości konstytucyjnych: ochrony środowiska, zdrowia publicznego, moralności publicznej, wolności i praw innych osób, bezpieczeństwa państwa oraz porządku publicznego.

Słownik

internowanie

przymusowe umieszczenie określonych osób w wyznaczonym miejscu pobytu bez prawa jego opuszczania

jurysdykcja

prawo sądenia, które ma dany podmiot (organ); uprawnienie do rozpoznawania i rozstrzygania danych spraw

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”

ogólnopolski związek zawodowy powstały w 1980 r. dla obrony praw pracowniczych; największy w dziejach ruch pokojowego protestu przeciwko władzy komunistycznej, zorientowany na rzecz poszerzenia sfery wolności w PRL, w tym przestrzegania praw człowieka

sejm kontraktowy

Sejm PRL wybrany 4 i 18 czerwca 1989 r. pod rządami Konstytucji PRL z 1952 r. w wyniku porozumień politycznych Okrągłego Stołu

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj prawa i obowiązki obywatela polskiego wynikające z Konstytucji RP wraz z przykładami ich realizacji.

Prawa i obowiązki obywatela polskiego

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Dopasuj podane poniżej prawa do odpowiedniej kategorii.

prawo udziału w referendach, przyznanie statusu uchodźcy w celu ochrony przed prześladowaniem, prawo do zabezpieczenia społecznego, prawo do własności, prawo do ochrony życia, prawo azylu

Prawa człowieka	
Prawa obywatelskie	
Prawa cudzoziemców	

Materiały źródłowe do zadań 4–6.

Źródło I

MZ

” *Czy Polonia powinna głosować w wyborach? [Sonda]*

Udział w wyborach Polaków, którzy na co dzień żyją w innych krajach, to temat budzący kontrowersje nie od dziś. Okazuje się, że nie wszędzie przepisy są tak liberalne jak u nas.

Polacy mieszkający poza granicami kraju mogą swobodnie korzystać z przysługującego im prawa wyborczego. Nie ma znaczenia, jak długo przebywa się poza Polską – te same regulacje dotyczą osób wyjeżdżających służbowo na kilka dni, jak i stałych emigrantów. Wystarczy mieć obywatelstwo polskie, ukończone 18 lat, posiadać ważny dokument tożsamości i zostać wpisanym do spisu wyborców.

Kwestia głosowania przez Polonię budzi kontrowersje przed każdymi wyborami. Ostrze krytyki nie jest rzecz jasna wymierzone w krótkoterminowych emigrantów ekonomicznych czy osoby studiujące za granicą oraz tych Polaków, którzy planują wrócić do kraju. Zarzuty formułowane są pod adresem głosowania przez Polaków, którzy od wielu lat mieszkają daleko poza Polską i nie planują do niej wracać.

Chociaż w większości państw europejskich głosowanie za granicą jest powszechną praktyką, to istnieją też takie, które przywilej ten ograniczają. Przykładowo, prawo do udziału w wyborach Niemcy tracą po 25 latach mieszkania poza krajem, a Brytyjczycy już po 15 latach.

Zgodnie z ordynacją wyborczą głosy oddawane poza granicami kraju doliczane są do listy warszawskiej. Rodzi to problem w postaci zmniejszenia reprezentatywności wyników wyborów (mieszkańcy Warszawy mogą czuć się niejako poszkodowani). W debacie

publicznej pojawiają się więc pomysły utworzenia „okręgów polonijnych”, dzięki czemu Polonia miałaby w Parlamencie konkretnych reprezentantów.(...)

Na koniec warto dodać, że zjawisko głosowania przez Polonię nie jest powszechne. W poprzednich wyborach prezydenckich z zagranicy napłynęło 165 567 głosów, w parlamentarnych zaś 174 805 głosów.

Źródło: MZ, *Czy Polonia powinna głosować w wyborach? [Sonda]*, dostępny w internecie: bankier.pl [dostęp 22.11.2019 r.].

Źródło II

Czy Polonia powinna głosować w wyborach?

Label : tak (z ograniczeniem dotyczącym czasu przebywania na emigracji)

Value : 35,7%

Label : nie mam zdania

Value : 0,9%

Label : nie

Value : 43,8%

Label : tak

Value : 19,5%

Oprac. na podst. *Czy Polonia powinna głosować w wyborach? [Sonda]*, bankier.pl [dostęp 22.11.2019 r.].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło III

” Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (stan prawny na dzień 10 sierpnia 2019 r.)

Art. 14

§ 1. W celu przeprowadzenia wyborów do Sejmu i do Senatu, wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej oraz wyborów do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej tworzy się obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą, jeżeli na terenie obwodu przebywa co najmniej 15 wyborców i jeżeli istnieje możliwość przekazania właściwej komisji wyborczej wyników głosowania niezwłocznie po jego zakończeniu.

§ 2. Obwody głosowania, o których mowa w § 1, tworzy, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw zagranicznych, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określając ich liczbę oraz siedziby obwodowych komisji wyborczych.

§ 3. Obwody głosowania, o których mowa w § 1, wchodzi w skład okręgu wyborczego właściwego dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy.

Źródło: *Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (stan prawny na dzień 10 sierpnia 2019 r.)*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 22.11.2019 r.].

Ćwiczenie 4

Rozstrzygnij, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Większość ankietowanych uważa, że Polonia nie powinna móc głosować w wyborach.	☐	☐
Wśród zwolenników utrzymania prawa głosu w wyborach dla Polaków przebywających za granicą przeważa stanowisko, że powinny zostać wprowadzone ograniczenia dotyczące osób, które mieszkają poza krajem od wielu lat.	☐	☐
Polskie regulacje dotyczące prawa Polaków mieszkających za granicą do udziału w wyborach w szerszym stopniu realizują to uprawnienie w porównaniu do analogicznych przepisów w Niemczech.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Dopasuj poniższe prawa i wolności do odpowiedniej kategorii.

Rozpatrzenie sprawy każdej osoby znajdującej się w polskiej jurysdykcji powinno zostać dokonane sprawiedliwie, jawnie, bez nieuzasadnionej zwłoki i przez niezależny, bezstronny sąd.

Każdy może wyznawać wybraną przez siebie religię lub nie wyznawać żadnej.

Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu.

Organy władzy publicznej zobowiązane są do udzielania informacji na temat swojej działalności.

Każdy może wyrażać swoje poglądy oraz pozyskiwać i rozpowszechniać informacje.

Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy.

Każdy może zorganizować manifestację, marsz, demonstrację.

Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia.

Każdy może założyć partię polityczną, stowarzyszenie, związek zawodowy.

Ćwiczenie 8

Dopasuj do praw i wolności wymienionych w ćwiczeniu 7 właściwe nazwy.

wolność zrzeszania się, prawo do nauki, prawo do sądu, prawo do własności, wolność światopoglądowa, wolność wyznania, prawo do informacji publicznej, wolność od tortur, wolność zgromadzeń, wolność słowa, prawo do ochrony zdrowia

Rozpatrzenie sprawy każdej osoby znajdującej się w polskiej jurysdykcji powinno zostać dokonane sprawiedliwie, jawnie, bez nieuzasadnionej zwłoki i przez niezależny, bezstronny sąd.	
Organy władzy publicznej zobowiązane są do udzielania informacji na temat swojej działalności.	
Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do	

świadczeń opieki
zdrowotnej
finansowanej ze
środków
publicznych.

Własność może
być ograniczona
tylko w drodze
ustawy.

Władze publiczne
zapewniają
obywatelom
powszechny
i równy dostęp do
wykształcenia.

Każdy może
wyznawać
wybraną przez
siebie religię lub
nie wyznawać
żadnej.

Każdy może
wyrażać swoje
poglądy oraz
pozyskiwać
i rozpowszechniać
informacje.

Każdy może
założyć partię
polityczną,
stowarzyszenie,
związek
zawodowy.

Każdy może
zorganizować
manifestację,
marsz,
demonstrację.

Nikt nie może być
poddany
torturom ani
okrutnemu,
niehumanicznemu lub
poniżającemu
traktowaniu
i karaniu.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Rabięga

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Prawa i obowiązki obywatela polskiego

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

4) przedstawia zasady nabywania obywatelstwa oraz procedury jego uzyskiwania w Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia pojęcie bezpaństwowca i kwestię posiadania wielu obywatelstw.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym różnią się prawa obywatelskie od praw człowieka, prawa od przywilejów, wolności od praw, uniwersalistyczna koncepcja praw od indywidualistycznej;
- analizuje prawa przysługujące obywatelowi polskiemu i charakteryzuje sposoby ich realizacji;
- analizuje obowiązki polskiego obywatela i charakteryzuje sposób ich wypełniania;
- charakteryzuje zasadę rozdziału praw i obowiązków obywatelskich.

Strategie nauczania:

- konektywizm;
- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- metoda układanki;
- debata;
- analiza materiałów źródłowych;
- rozwiązywanie ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Uczniowie zapoznają się z treścią artykułu zawartą we „Wprowadzeniu”.

2. Rozpoczyna się dyskusja. Poruszone zostają tematy:

- Dlaczego to właśnie tę datę wybrali posłowie?
- Jakie inne daty mogłyby stać się okazją do świętowania Dnia Wolności i Praw Obywatelskich?
- Czy warto obchodzić takie święto?

Faza realizacyjna

1. Uczniowie pracują w grupach. Każda grupa, korzystając z tekstu bazowego, wypracowuje jak najlepsze i zrozumiałe dla uczniów wyjaśnienie przydzielonej kwestii (grupy ekspertów). Następnie uczniowie łączą się w nowe grupy w taki sposób, by w każdej z nich znalazł się przynajmniej jeden ekspert od każdego zagadnienia (grupy transferu wiedzy). Następnie wybrane osoby przedstawiają wyjaśnienia omawianych zagadnień na forum klasy (muszą to być uczniowie, którzy poznali wyjaśnienia zagadnień w ramach grupy transferu wiedzy, nie eksperci w danym temacie), a pierwotne grupy ekspertów oceniają ich poprawność.

Zagadnienia:

- Na czym polega różnica między prawami człowieka i prawami obywatela?

- Na czym polega różnica między wolnościami a prawami?
- Na czym polega różnica między prawem a przywilejem?
- Na czym polega różnica między uniwersalistyczną a indywidualistyczną koncepcją praw człowieka?
- Na czym polega różnica między zasadą jedności a zasadą rozdziału praw i obowiązków obywatelskich?
- Na czym polega różnica między ograniczaniem a naruszaniem praw człowieka i obywatela przez państwo?

Po przedstawieniu każdego zagadnienia nauczyciel inicjuje krótką dyskusję na temat: „Dlaczego dane rozróżnienie jest istotne?”.

2. Uczniowie pracują w parach lub grupach trzyosobowych. Każda para analizuje jedno z praw lub obowiązków obywatelskich przedstawionych na schemacie interaktywnym i przygotowuje się do zaprezentowania klasie wniosków z przeprowadzonej analizy (polecenie do medium bazowego). Po upływie czasu przeznaczzonego na pracę w parach następuje moment wzajemnej prezentacji wniosków z analizy – uczniowie przedstawiają przepis, jego wyjaśnienie oraz przykład wymyślonej przez siebie sytuacji, w której dane prawo lub obowiązek znajdują zastosowanie w praktyce.

3. Rozpoczyna się debata, np. według zasad debaty oksfordzkiej, na temat: realizacja praw obywatelskich przez państwo powinna być uzależniona od wypełniania przez obywatela jego obowiązków.

4. Uczniowie indywidualnie rozwiązują ćwiczenia interaktywne 5 i 6. Wybrane osoby przedstawiają swoje propozycje rozwiązań na forum klasy.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie samodzielnie rozwiązują i sprawdzają ćwiczenia interaktywne 1–4 oraz 7 i 8.

2. Wybrane osoby wymieniają trzy najważniejsze informacje, jakie poznali na dzisiejszej lekcji.

Praca domowa:

Przeczytaj ponownie artykuł dotyczący Dnia Wolności i Praw Obywatelskich zawarty we wprowadzeniu i zaproponuj trzy różne działania, dzięki którym można by uczcić taki dzień. Wyjaśnij, dlaczego takie działania byłyby odpowiednią formą świętowania.

Materiały pomocnicze:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., sejm.gov.pl.

Jarek Ratajczak, *Dzień Wolności i Praw Obywatelskich – 4 czerwca*, wroclaw.pl.

MZ, *Czy Polonia powinna głosować w wyborach?* [Sonda], bankier.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Schemat może zostać wykorzystany jako inspiracja dla uczniów do stworzenia serii plakatów o prawach i wolnościach obywatelskich.